

लैङ्गिक हिंसाविरुद्धको १६ दिने अभियानको अवधिमा

महिला तथा बालिकाविरुद्ध भएका हिंसासम्बन्धी घटनाको अध्ययन प्रतिवेदन

(२०७६ मङ्सिर ९ गतेदेखि २४ गतेसम्म)

महिला हिंसाविरुद्ध १६ दिने अभियान “Orange the World: Generation Equality Stands against Rape” भन्ने नाराका साथ यही नोभेम्बर २५ देखि डिसेम्बर १० सम्म विश्वभर मनाइयो भने नेपालमा ‘अन्तर पुस्ता समानता, बलात्कार विरुद्ध ऐक्यवद्धता’ भन्ने नाराका साथ यो वर्षको १६ दिने अभियान सम्पन्न भयो ।

मन्त्रपरिषद्को बैठकले मङ्सिर ९ देखि मङ्सिर २४ गतेसम्म लैङ्गिक हिंसाविरुद्धको १६ दिने अभियानअन्तर्गत सामाजिक सचेतनासहित लैङ्गिक हिंसाविरुद्धको अभियान सञ्चालन गर्न संघीय सरकारका मन्त्रालय तथा निकाय, सातै वटा प्रदेश सरकार, ७७ वटै जिल्ला समन्वय समिति, ७ सय ५३ स्थानीय तह एवम् त्यसका वडा, सरोकारवाला निकाय, विद्यालय, सामाजिक सङ्घ-संस्थालाई आह्वान गरेको थियो ।

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३८ को उपधारा १३० ले महिला विरुद्ध धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै पनि आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमका हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गर्न नपाइने कुरा उल्लेख गरेको छ । महिलामाथि हुने घरेलु हिंसा नियन्त्रण कसुर सजाय ऐन २०६६ जारी भई लागु भएको छ । लिङ्गका आधारमा महिला तथा बालिकामाथि हुने हिंसा र हत्याका घटनामा बृद्धि हुँदै गएको विभिन्न तथ्याङ्कले देखाएका छन् । सामाजिक, सांस्कृतिक मान्यतामा आधारित कुरीतिजन्य अभ्यासका कारण महिलाहरू हिंसाको दुष्क्रवाट बाहिर निस्कन सकेका छैनन् । कथित बोक्सीको आरोपमा हुने हिंसा, महिनावारी भएको बेला गरिने विभेद, दाइजोका कारण गरिने मानसिक तथा शारीरिक यातना, बालविवाह, गर्भपतन जस्ता घटनामा महिला पीडित हुँदै आएका छन् ।

क्रसं	घटना	पीडितसङ्ख्या ^१		जम्मा
		महिला	बालिका	
१	बलात्कार	९	१८	२७
२	यौन दुर्व्यवहार	३	८	१०
३	बलात्कार प्रयास	६		६
४	बेचबिखन प्रयास	३	३	६
५	हत्या	३	१	४
६	बेचबिखन		३	३
७	कथित बोक्सीको आरोप	३		३
८	छाउगोठमा मृत्यु	१		१
९	कूल जम्मा	३५	३३	६८

इन्सेक अनलाइनमा मानव अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतिका घटनाका समाचारलाई नियमित अपडेट गर्ने गरिन्छ । इन्सेकका जिल्ला प्रतिनिधिहरूबाट प्रेषित भइ आएका समाचारका आधारमा लैङ्गिक हिंसाविरुद्धको १६ दिने अभियान सञ्चालन भएका दिनमा लिङ्गकै आधारमा भएका हिंसासम्बन्धी समाचारलाई विश्लेषण गरिएको छ । इन्सेकमा भएको अभिलेखका आधारमा नोभेम्बर २५ देखि डिसेम्बर १० सम्मको १६ दिने अवधिमा बलात्कारका घटनामा नौ जना महिलासहित २७ जना पीडित भए । त्यसैगरी यौन दुर्व्यवहारका घटनामा चार वर्षीया बालिकासहित १० जना पीडित भए । बलात्कार प्रयासका घटनामा ६ जना महिला पीडित भए । यो तथ्याङ्कलाई हेर्दा १६ दिने अभियानका क्रममा दैनिक दुईजना भन्दा बढी महिला तथा बालिका यौनजन्य हिंसाबाट पीडित भए । त्यसैगरी यो अवधिमा बेचबिखन प्रयासका घटनामा तीन जना बालिकासहित पाँचजना, बेचबिखन घटनामा तीनजना बालिका र कथित बोक्सीको आरोपमा दुई जना महिला पीडित भए । यो अवधिमा परिवारकै सदस्यबाट तीन जना महिला र एक जना बालिकाको हत्या भयो । अभिलेखित सबै घटनाको अनुसन्धान प्रकृया जारी रहेको छ । १६ दिने अभियान चलिरहँदा अद्यावधि एक जना महिलाको छाउगोठमा मृत्यु भयो । छोराले आमालाई कुटापिट गरी घाइते बनाएको लगायतका घरेलु हिंसाका घटना इन्सेकको अभिलेखमा छ ।

१. इन्सेक अनलाइनमा प्रकाशित समाचारका आधारमा तयार पारिएको तथ्याङ्क

छाउगोठमा मृत्यु

अछामको साँफेबगर नगरपालिका-३ सिद्धेश्वरकी २१ वर्षीया पार्वती बुढा रावतको शव मङ्सिर १६ गते बिहान छाउगोठमा फेला परेको छ । महिनावारी भएको चौथो दिन मङ्सिर १५ गते खाना खाएर छाउगोठमा सुत्न गएको पार्वतीको शव भोलिपल्ट बिहान मृत अवस्थामा भेटिएको हो । बुढाको मृत्यु निसास्सिएर भएको प्रारम्भिक अनुमान छ । मृतकको शव पोष्टमार्टमका लागि सदरमुकास्थित जिल्ला अस्पतालमा ल्याइएको प्रहरीले जनाएको छ । साविकको सिद्धेश्वर गाविस छाउगोठ मुक्त घोषणा गरिएको थियो । अछाम जिल्लामा सन् २००७ यता मात्र १४ जना भन्दा बढीको मृत्यु छाउगोठमा भएको तथ्याङ्क रहेको छ । छाउ गोठमा बस्न बाध्य बनाएको आरोपमा पार्वतीका २५ वर्षीय जेठाजु छत्र रावतलाई मङ्सिर १९ गते प्रहरीले गिरफ्तार गरेको छ । मृतकका पक्षबाट उजुरी नआएपनि प्रहरी प्रतिवेदनका आधारमा माथिल्लो निकायको निर्देशनमा रावतलाई गिरफ्तार गरिएको जिल्ला प्रहरी कार्यालय, अछामले जनाएको छ । मृतकका पति भारतमा र सासूससुरा घर बाहिर रहेको अवस्थामा घरमुलीको रूपमा रहेका छत्रलाई घरबाटै गिरफ्तार गरेको जिल्ला प्रहरी कार्यालय, अछामका डिएसपी जनकबहादुर शाहीले बताउनु भयो । मुलुकी अपराध संहिताको दफा १६८ मा छाउपडी बस्ने वा बस्न बाध्य पार्नेलाई ३ हजार रुपियाँ जरिवाना वा तीन महिना कैद वा दुवै सजाय हुने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

निष्कर्ष

दण्डहीनताको संस्कृति, पुरातन सोच, लैङ्गिक मैत्री न्याय प्रणालीको विकास नहुनुजस्ता कारणले महिलामाथि हुने हिंसाका घटनामा बढोत्तरी भइरहेका छन् । पीडित र साक्षीको सुरक्षाका संयन्त्र नहुँदा पीडितहरू न्याय पाइन्छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुन सकेका छैनन् । परिवारजनबाट महिलामाथि हुने हिंसाका घटनाको अभिलेख हुने क्रम बढ्दो छ । परिवारजनबाट महिलामाथि हुने धेरैजसो घटनालाई परिवारमै गुपचुप राख्ने वा गाउँ समाजमै मिलाउने परम्परा कायम छ । धेरैजसो घटनामा महिलाकै दोष देखाएर आरोपितलाई उन्मुक्ति दिने कार्य पनि भइरहेका छन् । प्रहरी कार्यालयसम्म पुगेका उजुरीलाई मेलमिलापका नाममा सामसुम पार्ने कार्य हुँदै आएका छन् । घरपरिवारमा हुने यस्ता घटना रोकन परिवारका सदस्य आफैँ पनि जागरुक तथा जिम्मेवार हुनु जरुरी छ । महिला तथा बालिकामाथि हुने गरेका हिंसाको रोकथामका लागि यस्ता घटनामा संलग्न पीडकहरूलाई फौजदारी अभियोग लगाउने ऐन लागु नगर्दासम्म यस्ता घटनामा संलग्नहरूले उन्मुक्ति पाइरहने छन् ।

सुझाव

- बलात्कार घटनाका पीडितको सुरक्षाका लागि पीडित तथा साक्षीको संरक्षणका लागि प्रभावकारी संयन्त्र तयार गर्ने ।
- कानुनी सहायतामा पीडितको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- यौनजन्य हिंसा जघन्य अपराध भएकाले यस्ता घटनाका आरोपितले उन्मुक्ति पाउने अवस्था अन्त्य गर्ने ।
- यौनजन्य तथा बलात्कारसम्बन्धी उजुरी गर्ने हदम्यादको व्यवस्थालाई संशोधन गर्ने ।
- प्रहरी कार्यालयहरू पीडितमैत्री बनाउने ।
- महिला तथा बालबालिकाको हिंसाको अनुसन्धान गर्ने विषयमा प्रहरी र सरकारी वकिलहरूलाई तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

२०७६ मङ्सिर २५

मानव अधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

नागार्जुन नपा-१०, स्यूचाटार, पत्रमञ्जुषा : २७२६, काठमाडौँ

फोन : ५२१८७७०, फ्याक्स : ५२१८२५१

इमेल : insec@insec.org.np, वेबसाइट : www.insec.org.np, www.inseconline.org